

Publicerat 9 juni 2006 05:31

Trendstyrd forskning blir mindre nydanande

KOMMENTAR | Universitetens resurser

En gång i tiden kunde universitetslärare forska i sin tjänst. Sedan skedde successivt en nyordning, då forskningsresurser skulle tillföras i form av externa medel. Med regeringsskiftet 1994 förvärrades situationen. När de borgerliga använde löntagarfondernas samlade medel till nya forskningsstiftelser, utnyttjade socialdemokraterna (med Carl Tham som utbildningsminister) detta till att dra ned de vanliga anslagen till universiteten. Följden blev att fakulteterna dränerades på pengar, och att alla forskningsmedel måste sökas utifrån.

Ideologin bakom detta system säger att forskningen skall vara konkurrensutsatt. Det innebär att om fem eller tio eller hundra får konkurrera om ett anslag, så har man en garanti för att den bästa får anslaget. Detta är naturligtvis struntprat. De olika experterna är normala forskare som drivs av personliga intressen, av trender och vad som är "inne" för tillfället, vad som är politiskt gångbart eller "aktuellt" av andra skäl. Detta är givetvis särskilt tydligt inom humaniora

och samhällsvetenskap.

Trendsökeriet blir allt vanligare och förnekas nu endast av enfaldiga eller opportunisterna. Senast har radions program Kaliber redovisat att forskarna i stigande grad blivit utsatta för aktualitetsjaktet. Nyckeltermerna och inriktningen (genus, nätverk etcetera) faller avgörandet. Redan i första grovsorteringen sällar man bort 80 procent av ansökningarna. De återstående 20 procenten får återkomma och taktiskt spetsa till sina formuleringar ytterligare. Slutligen belönas mellan fem och tio procent. Vari ligger garantin för kvaliteten?

Man hör ofta uttrycket "en fin ansökan". Man får pengar på en ansökan, inte i första hand på meriter och utfört arbete. En fin ansökan betyder att man lyckats fånga in kommitténs intresse, att det tänkta projektet har en godkänd teoretisk grundval och "rätt inriktning". Det anslagsgivande organet bestämmer hur du skall forska, kort sagt. Pengar skall naturligtvis tilldelas efter den sökandes samlade meriter, och den sökande bör själv få välja sitt forskningsämne. Det är den gamla erkända definitionen på forskningens frihet.

Det är förbluffande tyst om denna problematik. Radions Kaliber har som sagt uppmärksammat saken, Henrik Berggren har skrivit en kommentar i DN. Men forskarna själva tiger i stort, bundna av själva systemet. Politikerna är lika tysta, oavsett blocktillhörighet.

I detta läge har i alla fall utbildningsministern Leif Pagrotsky tagit bladet från munnen. Inga fler universitet inom synhåll, resurserna måste koncentreras. Kvaliteten på forskning och utbildning skall gå före regionalpolitik. Pagrotsky vill också utreda förhållandet mellan externa anslag och fakulteternas resurser.

Det är verkligen på tiden, men här finns en hake. Externa finansörer begär allt oftare att universiteten skall göra en motprestation, det vill säga ställa upp med stora motanslag. I ett sådant läge bestämmer de externa finansierarna indirekt även över fakultetsmedlen, vilket bara förstärker tendensen att forskningen bestäms utifrån.

Universitetens

forskning styrs helt enkelt av fel huvudprincip. Stödet går till projektplaner i stället för prestationer. Därmed blir forskningen sämre, ty den anpassas till tidstrender i stället för nydanande. Alltför mycket tid går åt till att skriva och bedöma ansökningar. Den nya utredningen bör föreslå en övergång till en motsatt huvudprincip. De resurser som nu finns i stiftelser, forskningsråd och sektorsorgan bör inrymmas i universitetslärares tjänster, det som Sverker Gustavsson en gång kallade forskning på eget programansvar. Så är fallet vid de ledande amerikanska universiteten. Varför skulle inte den principen duga i Sverige och Europa?

TORE FRÄNGSMYR

Hans Rausing-professor i vetenskapshistoria vid Uppsala universitet.

Detta är en utskrift från Svenska Dagbladets nätupplaga, **SvD.se**